

Steinar Kvale

(1938 - 2008)

TEKST

Haldis Hjort

Sissel Reichelt

Finn Tschudi

PUBLISERT 1. mai 2008

Steinar Kvale, kollega og venn, døde onsdag 12. mars i Århus, like etter fylte 70 år. Han studerte psykologi ved Universitetet i Oslo, der han ble cand.psychol. i 1964. Dag Østerberg forteller: «I studietiden møttes Steinar, Carl Erik Grenness og jeg regelmessig og drøftet Merleau-Pontys verk fra 1945, *Phénoménologie de la perception*. Antagelig var det første gang boken ble lest i Norge. På denne tiden var positivisme og empirisme rådende innen psykologi og samfunnsvitenskap. Å befatte seg med Husserl-skolens fenomenologi var derfor et avvik fra det forventede. «Fenomenologi» ble forbundet med «metafysikk» og «tyske tåkefyrster». Men Merleau-Pontys bok viste oss et nytt og spennende empirisk område, og viste hvordan mye av den gjengse psykologien kom til kort overfor umiddelbar erfaring. Boken ga et grunnlag for Steinars videre arbeid. Bevegelsen bort fra positivisme og behaviorisme ble sterkere utover 1960-tallet, og fikk ved studentopprøret i 1968 også politiske sider. Positivisme ble forbundet med *the establishment, det bestående*. De faglige motsetningene var iblant skarpe.»

Inspirert av Merleau-Ponty var Steinar en av de første som pekte på fellestrekk ved tilsynelatende motsatte poler som Skinner og Sartre. I 1967 skrev han en artikkel om behaviorisme og eksistensialisme sammen med Carl Erik Grenness. Boken ble en klassiker som i sin tid og kom ut i flere samleverk.

Steinar brukte sin reflekterende og observerende evne på egne og kollegers erfaringer, for eksempel på *eksamen* som fenomen, noe som resulterte i doktorgraden fra 1974: *En eksaminasjon av eksamen*. Dag Østerberg har notert seg at de skarpe faglige motsetningene kom særlig tydelig frem under disputasen, hvor «en ivrig positivist, professor ved Psykologisk Institutt, meldte seg som *opponent ex auditorio* og åpnet med å erklære at avhandlingen burde vært underkjent. Stemningen i salen ble spent, men doktoranden forsvarte seg lett».

Etter doktorgraden ble Steinar ansatt ved Århus Universitet, der han fra 1984 var professor ved Psykologisk Institut. Han fortsatte å arbeide på mange fagområder og hentet inspirasjon fra og ga inspirasjon til flere internasjonale miljøer i alle år. Kunnskapen om kvalitativ forskning formidlet og utviklet han gjennom hele sitt arbeidsliv, og det er mange av oss som fra bøkene, artiklene og seminarene hans har fått motivasjon og mot til å ville forstå, beskrive og fortolke «hin enkelte», det individuelle, det særegne, det kontekstuelle. Et utall studenter og stipendiater innen psykologi og samfunns- og helsefag har nyttiggjort seg Steinars tekster når doktorgrad, hoved- eller masteroppgave skulle skrives. Det han kanskje har arbeidet aller mest med, er *forskningsintervjuet* som kilde til kunnskap. Temaene omkring dette utvidet han stadig; datainnsamlings- og analysemetoder, validitets- og reliabilitetsspørsmål, etiske aspekter, hvordan informantene kan møtes på den måten som gir akkurat ham eller henne tillit og lyst til å fortelle.

Senere har han tatt opp mange pedagogiske problemstillinger – noe av det siste han fordypet seg i, var *mesterlære* – en måte å tilegne seg kunnskap på som har fått stemoderlig oppmerksomhet i akademias kateter-dominans. Med stor interesse studerte han hvordan de som skulle bli pianister, selgere, leger, håndverkere, terapeuter – ja også forskere innenfor avanserte miljøer – lærte.

Steinar tok også opp tidsaktuelle temaer innenfor vitenskapsteori og kultur, for eksempel i boken *Psychology and postmodernism* og i andre tekster der han drøfter validitetsbegrepet innenfor sosialkonstruksjonisme. Han var fantasifull, og kunne se likheter på ulike områder i kulturen som ga innsikt, som i artikkelen *The church, the factory and the market – scenarios for psychology in a postmodern condition*. Tittelen viser også Steinars utsøkte, stillfarende form for ironi. I særlig grad var han ivrig med ironiske påpekninger av at den akademiske psykologi ofte kunne utgjøre et implisitt forsvar for et kapitalistisk system. Men han kunne også se sin egen tidligere aktivitet i et ironisk perspektiv. Noen årtier etter sin begeistring for 1968 og studentopprøret så han at dette ikke bare hadde positive sider, og Finn Tschudi forteller at Steinar kunne glede seg over en kronikk i Klassekampen som gikk svært langt i å forsvare et klassisk dannelsesideal: Arbeiderklassens barn burde lære latin, blant annet for å kunne motstå borgerskapets kulturelle hegemoni.

Han var åpen overfor mange kunnskapsformer. En gang sa han: «Jeg venter på den første romanen som kan godtas som avhandling for doktorgrad i psykologi.» En sliten stipendiat sa tørt: «Det er lett for *ham* å si, med den posisjonen han har.» Vi tror at utsagnet hans stimulerte alle oss som elsker gode romaner og har funnet mye

psykologisk kunnskap i dem. Hans åpenhet strakte seg også den andre veien til dyp respekt for gode statistikere. Han var streng mot dem som han mente harselerte over kvantitativ forskning på en lettvint måte, og lurte på om de var misunnelige fordi de ikke var gode med tall.

Haldis forteller: «Steinar var en stillferdig, bergens-humoristisk og omsorgsfull venn. Når han og Tone Saugstad, hans kone, kom på sommerbesøk til hytta der det myldret av barn og voksne opp til 90 år, var de overbelastet med danske godsaker. Beskjedent lot de seg trykke inn i den senga som akkurat da var ledig. Han var flink til å huske alle og var interessert i å føre den gode samtale fra forrige sommer videre, med liten og stor. Det var *kvalitet* i hans samtaler, også i privatlivet. Vi vil savne ham når vi ikke lenger kan diskutere alt fra kjøkkenhage til fag.»

Selv om Steinar var til stor hjelp for norske psykologer når de strevde med kvalitative metoder, var det mange faglige sider ved ham som ikke fikk blomstre i Norge. Han lever ennå i det han har skrevet, og vi ønsker at Steinar både skal huskes og oppdages her i landet som den fine psykologen han var.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 5, 2008, side 610-611

TEKST

Haldis Hjort, Privat praksis/SINTEF Helse, Oslo

Sissel Reichelt

Finn Tschudi